

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ХХІ СТОЛІТТІ: ЛОКАЛЬНІ, НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ КОНТЕКСТИ

**Збірник матеріалів науково-практичної
конференції**

18 квітня
2024 року

Київ 2024

8. Macron ‘working on secret plan’ with China to end Ukraine war. URL: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2023/04/18/emmanuel-macron-working-with-china-end-ukraine-war/> (дата звернення 10.04.24).
9. Macron Is Trying to Get Back on the Right Side of History — and NATO. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-08/macron-putin-ties-hold-back-french-nato-push-on-ukraine> (дата звернення 09.04.24).
10. Macron’s response to Russia’s war in Ukraine. URL: <https://www.iiss.org/publications/strategic-comments/2023/macrons-response-to-russias-war-in-ukraine/> (дата звернення 07.04.24).
11. War in Ukraine - France Needs to Reassess its Foreign Policy Options. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/war-ukraine-france-needs-reassess-its-foreign-policy-options> (дата звернення 07.04.24).
12. Мирні ініціативи Макрона: про що йдеться і до чого тут Китай. URL: <http://surl.li/hakdf> (дата звернення 07.04.2024).
13. Привести Росію до тями”: Макрон звернувся до лідера Китаю через війну в Україні. URL: <https://tsn.ua/svit/privesti-rosiyu-do-tyami-makron-zvernuvsya-do-lidera-kitayu-cherez-viynu-v-ukrayini-2302024.html> (дата звернення 07.04.2024).
14. Українські уроки для Франції: як велика війна змусила Париж повірити в розширення НАТО. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/03/13/7157863/> (дата звернення 07.04.2024).

Булик Максим,
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри політології та міжнародних відносин,
Маріупольський державний університет

Смотрицький Віталій,
1 курс, другий (магістерський) рівень освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ШВЕЦІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Широкомасштабне вторгнення росії в Україну призвело до тектонічних змін у геополітичному ландшафті світу, та, зокрема, Європейського континенту. Північноатлантичний Альянс, становище якого у 2021 р. експерти оцінювали як занепад, отримав нове дихання фактично вперше після закінчення Холодної війни, зіткнувшись не з локальною проблемою, а екзистенційним викликом існуванню усього Заходу [7; 8]. Країни-члени, що тривалий час економили на військовому бюджеті, були змушені переглянути свою оборонні бюджети, не лише через надання військової допомоги Україні, але й необхідність поповнення власних запасів, розгортання нових військових частин, інвестування у підприємства військово-промислового комплексу тощо. Водночас нового імпульсу отримав

процес розширення Альянсу, при цьому не за рахунок держав колишнього соціалістичного табору, а завдяки країнам, що десятиріччями зберігали свій нейтральний статус, навіть в умовах біполярної системи міжнародних відносин, прагнучі зберегти вигідні відносини як з демократичним табором, так і СРСР. Фінляндія та Швеція під впливом російської агресії здійснили справжній геополітичний переворот у своєму розвитку, подавши заявки на вступ до Північноатлантичного Альянсу всупереч погрозам з боку офіційної Москви.

Традиції шведського нейтралітету беруть свій початок у наполеонівських війнах, що зачепили й Швецію. Попри участь останньої у переможній Шостій антифранцузькій коаліції, що нарешті спромоглася перемогти Французьку імперію, регент королівства та майбутній король Карл XIV Юхан Бернадот заклав засади політики нейтралітету, прагнучі зосередитися на внутрішніх перетвореннях. Швеція зберігала цю традицію протягом ХІХ – ХХ ст., уникнувши участі у Першій та Другій світових війнах й водночас отримуючи значні переваги від торгівлі з країнами, що воювали. Згодом, у 1949 р. шведський уряд заявив про неприєднання до Північноатлантичного Альянсу та нейтралітет під час воєнних дій [13]. Багато у чому це було зроблено з огляду на територіальну близькість до СРСР та тісні зв'язки з Фінляндською Республікою, що дотримувалася подібної політики.

Маємо зазначити, що закінчення Холодної війни та розпад СРСР все ж таки вплинув на позицію Швеції щодо співробітництва з Північноатлантичним Альянсом. У 1994 р. політика ігнорування НАТО змінилася на співробітництво у рамках програми «Партнерство заради миру» [6]. Це дозволило брати шведським військовим брати участь як у навчаннях, так і в місіях НАТО, зокрема, у Боснії та Герцеговині, Косово, Афганістані тощо. Об'єктивно це сприяло адаптації збройних сил королівства до стандартів НАТО й підвищувало їхню боєздатність [4].

Попри активізацію співпраці, слід зазначити, що громадська думка у країні зберігала прихильність традиційному нейтральному статусу, до 2014 р. лише чверть респондентів підтримувала вступ Швеції до НАТО [9]. Відповідним чином реагували й політичні партії країни, серед яких переважала думка щодо необхідності збереження традиційного нейтралітету. Ситуація почала змінюватися після початку російської агресії. Якщо заміри громадської думки щодо необхідності приєднання до Альянсу у квітні 2014 р. становили лише 28%, то показники грудня того ж року продемонстрували зростання й досягли 33%, стабілізувавшись на цьому рівні [3]. Широкомасштабне вторгнення росії в Україну дало новий поштовх цьому тренду. Вже лютому 2022 р. відсоток прибічників членства Швеції у НАТО досяг 45%, а через місяць вперше подолав половину від загальної кількості опитуваних, сягнувши 58% [3]. Подальші події в Україні показали шведському суспільству доцільність приєднання до Альянсу й безпосередньо вплинули на популярність цієї ідеї. На квітень 2024 р. рівень підтримки повноцінної участі Швеції в НАТО сягнув 63%, що дозволяє говорити про стабільну суспільну базу прибічників зміни зовнішньополітичного курсу країни [3].

Реакція суспільства на висхідну загрозу національній безпеці Швеції з боку росії, наслідки широкомасштабного вторгнення останньої в Україну зумовили й зміну позиції більшості провідних політичних партій щодо вступу до Альянсу. Вже 16 травня 2022 р. уряд країни подав заявку на вступ. 22 березня 2023 р. Ріксдаг ухвалив рішення про приєднання до цього військово-політичного блоку. Законопроект було підтримано як представниками

панівної центристської коаліції та правопопулістами з партії «Шведські демократи», так і парламентською опозицією з числа соціал-демократів загальною кількістю у 269 депутатів.

Процес ратифікації з боку країн-членів альянсу не був безхмарним, зокрема, керівництво Туреччини висловилися проти вступу Швеції у НАТО, мотивуючи це діяльністю в останній курдських угруповань, зокрема, Курдської робітничої партії, прибічників турецького опозиційного діяча Фетхуллаха Гюлена та неповагою до ісламу. Процес узгодження позицій двох країн тривав аж до січня 2024 р. й закінчився низкою поступок режиму Р. Т. Ердогана з боку урядів не лише Швеції, але й США та Канади, які дозволили постачання зброї та товарів подвійного призначення у Туреччину [1].

На відміну від Туреччини керівництво Угорщини не виступило відкрито проти вступу Швеції у НАТО, але затягувало цей процес, звинувачуючи останню у підтримці фінансових санкцій ЄС щодо офіційного Будапешта та поширенні неправди щодо рівня демократії в країні [10]. Додатковою умовою ратифікації заявки Швеції було визначено відповідне рішення з боку Туреччини. Фактично, як Р. Т. Ердоган В. Орбан прагнув отримати певні поступки не лише з боку Швеції, але керівництва Європейського Союзу. Після ж рішення Туреччини угорський уряд залишився єдиним, хто не підтвердив заявку Швеції й опинився під додатковим тиском з боку союзників. Фактично, В. Орбану довелося вдовольнитися договором на продаж Угорщині чотирьох винищувачів «Saab JAS 39 Gripen C», що скоріш виглядало як прагнення зберегти обличчя [5]. Офіційна церемонія підняття прапора Швеції перед штаб-квартирою НАТО відбулася 11 березня 2024 р, що мало символізувати завершення процесу приєднання.

Прогнозованою стала реакція на ці дії з боку країни-агресора. Не визнаючи своєї відповідальності за руйнування системи міжнародної безпеки в Європі, російський МЗС звинуватив шведське суспільство в агресії, мілітаризмі та несуб'єктності, акцентуючи увагу на тому, що рішення про вступ до Альянсу було продиктоване з-за кордону. Водночас подібні звинувачення були відкинуті прем'єр-міністром Швеції У. Крістерссоном, який заявив про готовність відповісти на будь-які загрози з боку росії [11].

Експертна спільнота лише починає розмірковувати над довготривалими наслідками вступу Швеції до НАТО, тому маємо зосередитися лише на тих, що стануть відчутними негайно. Так, зокрема, Альянс отримав у своєму складі члена, що тривалий час покладався на самостійне забезпечення національної безпеки попри офіційний нейтральний статус. Підготовлені збройні сили, розвинений військово-промисловий комплекс, що на рівних конкурує з найбільшими компаніями світу свідчать про те, що процес уніфікації та включення країни у загальну стратегію НАТО буде швидким та ефективним. На відміну від багатьох членів Альянсу витрати Швеції на оборонну сферу встановлені на рівні 2% ВВП країни, що є базовим значенням. Порівняно з 2023 р. їхній загальний обсяг було збільшено на 30%, сягнувши позначки у 12 млрд. дол. США [12]. Завдяки новим членам Альянс зміцнив свою присутність не лише у Балтійському, але й Арктичному регіонах. Не маючи сухопутного кордону з росією, Швеція тим не менш посилала північний фланг НАТО, виступаючи оперативним тилом для Фінляндії на випадок початку широкомасштабного воєнного зіткнення. Балтійське ж море, фактично перетворилося на внутрішню водойму блоку, де російський військовий флот може бути замкнений у будь-який момент та знищений через невідповідність потенціалів.

Для України членство Швеції у Північноатлантичному альянсі також має непересічне значення, оскільки збільшується кількість членів об'єднання, що мають тісні відносини з нашою країною й є її лобістами на міжнародній арені. Військова допомога, що надається королівством, відіграє визначну роль у підтримці України й, водночас, потенційно отримує новий стимул щодо розширення її обсягів, уніфікації тощо. Не слід забувати й про необхідність росії відповідним чином реагувати на нові військово-політичні реалії, змушуючи її хоча б мінімально прикривати північні регіони, збільшуючи видатки на утримання армії, що здійснює додатковий тиск на послаблену економіку.

Таким чином, процес трансформації оборонної політики Швеції, що почався після закінчення Холодної війни, набув завершеного вигляду – відмови від нейтралітету на користь членства у Північноатлантичному Альянсі. Передумови цього, зокрема, сформувалися й під безпосереднім впливом російської агресії проти України. Парадоксальним чином остання знівелювала прагнення шведського суспільства та більшості політичних партій зберегти свій традиційний нейтральний статус й уникнути участі у новому геополітичному протистоянні.

Література

1. Biden administration approves sale of F-16 jets to Turkey. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2024/01/27/turkey-us-f16-jets-sweden-nato/> (дата звернення: 10.04.2024).
2. Canada drops weapons export controls to Turkey, including drone technology. <https://www.reuters.com/world/canada-drops-weapons-export-controls-turkey-including-drone-technology-2024-01-29/> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Do you think Sweden should join the military alliance NATO? URL: <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/> (дата звернення: 10.04.2024).
4. Historical relations between Sweden and NATO. URL: <https://www.government.se/government-policy/sweden-in-nato/history-of-sweden-and-nato/> (дата звернення: 10.04.2024).
5. Hungary, Sweden reach deal for additional Gripen fighters, with NATO clearance looming. URL: <https://breakingdefense.com/2024/02/hungary-sweden-reach-deal-for-additional-gripen-fighters-with-nato-clearance-looming/> (дата звернення: 10.04.2024).
6. NATO member countries. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm#sweden (дата звернення: 10.04.2024).
7. NATO today: The sad decline of a grand alliance. URL: <https://thehill.com/opinion/national-security/585673-nato-today-the-sad-decline-of-a-grand-alliance/> (дата звернення: 10.04.2024).
8. NATO's Fragile Rejuvenation. URL: <https://ip-quarterly.com/en/natos-fragile-rejuvenation> (дата звернення: 10.04.2024).
9. Nearly one-third of Swedes want to join Nato. URL: <https://www.thelocal.se/20150520/nearly-one-third-of-swedes-want-to-join-nato> (дата звернення: 10.04.2024).
10. Prime minister Viktor Orbán on the kossuth radio programme “Good morning Hungary”. URL: <https://miniszterelnok.hu/en/prime-minister-viktor-orban-on-the-kossuth-radio->

programme-good-morning-hungary-2023-02-24/?utm_source=POLITICO.EU&utm_campaign=d770775549-EMAIL_CAMPAIGN_2023_03_01_05_19&utm_medium=email&utm_term=0_10959edeb5-d770775549-%5BLIST_EMAIL_ID%5D (дата звернення: 10.04.2024).

11. Russia says it will take military-technical steps in response to Sweden's NATO accession. (дата звернення: 10.04.2024). URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russia-says-it-will-take-military-technical-steps-response-swedens-nato-2024-02-28/> (дата звернення: 10.04.2024).
12. Statens budget i siffror. URL: <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/statens-budget/statens-budget-i-siffror/> (дата звернення: 10.04.2024).
13. The social construction of Swedish neutrality: Challenges to Swedish identity and sovereignty CHRISTINE AGIUS. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctt155jgn0> (дата звернення: 10.04.2024).

Іванькіна Єлизавета,
IV курс, перший (бакалаврський) рівень вищої освіти,
освітня програма «Міжнародні відносини»,
Маріупольський державний університет

ШВЕЦІЯ, ІСЛАНДІЯ ТА ФІНЛЯНДІЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У АРКТИЧНОМУ РЕГІОНІ

Арктика – один із найбільш спірних та перспективних регіонів світу, який наразі став епіцентром боротьби та підвищеної активності в міжнародних відносинах. Регіон не належить конкретній державі, Арктика живе за рахунок співробітництва, певної конкуренції та регулювання основних питань розвитку, охорони тощо між США, Канадою, Норвегією, Данією, Росією (велика п'ятірка) та Швецією, Ісландією та Фінляндією.

Специфіка долучення Швеції, Ісландії та Фінляндії до кола арктичних держав полягає в тому, що вони не мають спільних океанічних кордонів з Арктикою, тому довгий час вони залишалися осторонь від участі у вирішенні проблем Арктики. Так у 2008 році, коли постало питання регулювання нормативно-правової бази Арктики, п'ять держав зібралися для підписання документу, відомого зараз як - Ілуліссатська декларація. Це була ситуація, яку наразі можна ідентифікувати як дискримінаційну по відношенню до Швеції, Фінляндії та Ісландії, адже їх просто не покликали. Основною причиною такого вчинку, звичайно, є відсутність прямого доступу до Арктичного океану, крім того важливою частиною дискусії було питання про морські кордони та права на ресурси, які регулюються Конвенцією ООН з морського права. Держави, які мають безпосередній доступ до Арктичного океану, мають особливі зобов'язання та права у визначенні своїх ексклюзивних економічних зон та континентального шельфу.

Історія колективної участі Швеції, Ісландії, та Фінляндії в арктичних питаннях тісно пов'язана з їх участю в Арктичній раді, міждержавній організації, створеній у 1996 році для сприяння співпраці та координації між арктичними державами, корінними народами та